

Literature Research Quarterly

Vol. 11, No. 4,

Winter 2024

pp. 61-91

Original Article

Comparative Analysis of the Characters of the Novel *A Fraction of the Whole* by Steve Toltz and *Dead Poets Society* by N. H. Kleinbaum based on the Theory of Interactional Behavior Analysis

Zahra Hashemi¹, Reza Chehrehgani^{2*}

1. Master's Student of Persian Language and Literature, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

2. Associate Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran

Received date: 01/08/2023

Accepted date: 21/02/2024

Abstract

Psychological analysis of character is one of the sub-branches of psychological criticism, in which the fictional character is analyzed like the character in the real world, and the behavior patterns of the characters are explained by analyzing the content of the story. In the theory of mutual behavior analysis, Eric Berne divides human states and personalities into three behavioral patterns: parent (imitated and introjected beliefs), child (excited behavior and uncensored instincts), and adult (processor and rationalist) and states that the above three personality dimensions exist in all humans; however, one dimension is more dominant and the evolved human must be able to use all three dimensions in their place because this leads to mutual understanding and improvement of relations between people. In this research, referring to the interdisciplinary nature of psychological criticism of literary works, two novels, namely, *A Fraction of the Whole* work of Steve Toltz and *Dead Poets Society* by N. H. Kleinbaum have been compared and analyzed using Eric Burn's interactional behavior analysis theory in a descriptive-analytical way. The results of the research show that the main characters in the mentioned

---

* Corresponding Author's E-mail: chehrehgani@hum.ikiu.ac.ir

novels change freely and at their own will by using the power of choice and give logical answers to new stimuli. In addition, although the main characters of the two selected novels were created in two different languages and two different cultural environments, and with a difference in the time span of about 10 years, in two different countries, they follow a similar pattern from the perspective of mutual behavior analysis, in such a way that the framework, structure, base and main message of both novels are based on the formation of mature thoughts.

Keywords: Comparative literature; personality psychology; interaction analysis; *A Fraction of the Whole*; *Dead Poets Society*.

1. Research background

Investigations show that no research has been done in the field of analyzing the behavior of the characters of the two selected novels. However, among the studies conducted on the subject of this article, the following can be mentioned: Hosseinipour (2013) focused on the mutual behavior of characters in *Kalila va Demna* and *Marzbannameh*. Rostami (2016) investigated the characters in three stories of Masnavi. Zarifam et al. (2014) discussed the employed Eric Burn's theories in order to analyze the adult and parent features of manners in some Masnavi stories. Razi and Hajti (2013) did the same analysis on the characters of cow and lion in *Kalila and Demna*. Finally, Hojaji and Zarifam (2014) investigate the story of Musa and Shaban through Eric Burn's theory. As can be seen, the focus of the aforementioned researches is on the classical literature of Iran, and so far none of the two novels *A Fraction of the Whole* and *Dead Poets Society* have been studied based on Eric Burn's theory of interaction analysis.

2. Research Objectives and Questions

This research has tried to show how people behave in different situations and how they reveal their personality in the form of their behavior by applying Eric Burn's psychological theory in the analysis of the main characters of two selected novels and that events and adventures have a greater impact on people's character and behavior, or how characters change the expected or unexpected course of events

with their behavior and actions. In this research, we try to answer the following two questions:

1. Considering the behavior of the main characters in two novels, *A Fraction of the Whole* and *Dead Poets Society*, based on the theory of mutual behavior analysis, what aspects and dimensions do the main characters of the stories reveal?
2. What are the similarities or differences between the main and effective characters in the two novels from the perspective of Eric Burn's theory?

3. Main Discussion

If we want to compare the speech, behavior and beliefs of adults in the two selected novels, based on what was said about the stories of the main characters of the two stories; Martin Dean in the novel *A Fraction of the Whole* and John Keating in the novel *Dead Poets Society* are the best examples of mature inner behavior modes. Both of them try to act independently and realistically when faced with a problem, and their effort is to ensure that their feelings, attitudes and behavior regulate the two parts (child and parent). In the character of Martin Dean and John Keating, there is an inner adult as an intellectual who knows that he should care about the child in his place, and the parent in his place. Just as Keating tries to warn his students from blindly following school traditions and their parents' rules with his thoughts and words, Martin tries to educate his son Jesper in such a way that he does not put himself in the fence of imitation and blind following in order to be accepted in any society. On the other hand, the difference between the interaction between Martin and Jasper, and John Keating and the students is that since Jasper was under the upbringing of an adult father, his interaction also moves in the direction of maturity. For this reason, students who have recently reached puberty under the guidance of an adult teacher and have been surrounded by their parents' thoughts until then, go through a more difficult process than someone who was born in the home of intellectuals.

In the novel *Dead Poets Society*, the dominant model on the personality of the parents of Welton's students is the controlling, autocratic and critical parent type, which tries to unconditionally and imitatively obey traditional customs and rules; What Mr. Nolan, the headmaster, was doing with the students, and Martin Dean,

Neil's father, was doing with Neil. For this reason, the relationship between the parent model (parents, principal and school teachers) with the students is a cross relationship. Because none of the two parties can convince each other, their conversation is usually left half-finished and one or both parties leave each other angry and annoyed. Also, the interactive relationship between parents (including: parents, managers and teachers) with students is of parent-child type.

Among the other characteristics of Mr. Nolan and Neil's father, whose personality dimension was already explained, was that they play the role of omniscient and blamer in social relations.

Mr. Nolan's parent and the father of Neal, consider it his duty to criticize the childlike state of the students and even the mature state of Mr. Keating in order to establish his consistency and durability with this criticism and blame.

The type of parent embedded in the characters of this novel remains in a static state until the end, without the slightest change and transformation, and even after Neal's death, regret and procedural change do not happen in the work of the school and Welton's principal and teachers. However, in the novel *A Fraction of the Whole*, the personality of the parent is abundantly seen, but the type of the parent, as in the novel *Dead Poets Society*, is not repressive, dictatorial and controlling, but it is a supportive parent to a large extent, and features like care, concern, forgiveness and ease. For example, the character model of the father in Terry Dean has turned him into a chameleon because when he is placed in any group, he becomes like it, but like the characters of the father in the novel *Dead Poets Society*, he does not consider himself forced and obliged to follow their rules, because he is under the upbringing of his parents. The suppressor has not grown. Parents' beliefs have been pointed out to him, but he has not been imprisoned in conventional beliefs and his behavior and actions unconsciously follow the beliefs and teachings he learned as a result of living with Martin or under Harry West's criminal teachings.

In both novels, the child model dominates the actions of some characters. In the novel *Dead Poets Society*, whose main characters are students, the character model of all Welton students, especially Todd Anderson, is "child", that this being a child has more of an imposed aspect than a choice, while in the novel *A Fraction of the Whole*, the child model is internalized on the characters through the parent's beliefs,

but it is not imposed or forced; that is, by updating the parent's information, it is possible for them to change. These characteristics are completely crystallized in Jasper Dean's character; but one of the differences between the inner child in the novel *A Fraction of the Whole* and *Dead Poets Society* is that in the novel *A Fraction of the Whole*, the inner child of most characters in the story is inconsistent; but in the novel *Dead Poets Society*, the child in the students is initially compatible, while after planting the seeds of *Carpe Diem* (Seize the day) in their institution, the child in all of them comes out of the static state and takes a thoughtless and incompatible form against the force of laws and traditions.

4. Conclusion

Although the two novels were created in two different languages and two different cultural spaces, and countries, they follow a similar pattern from the point of view of analyzing mutual behavior. In both novels, there are three dimensions of adult, parent and child character, and for each dimension, at least one example can be seen in the characters of the story. For example, in *Dead Poets Society*, John Keating is the best example for the adult dimension or Mr. Nolan is the best example for the parent dimension and Todd Anderson is the best example for the child dimension. In the novel *A Fraction of the Whole*, Martin Dean, the parent side, Terry Dean, the adult side, and Jasper the child side represent the character. More importantly, prominent characters in the two selected novels are influenced by their situation and environment in three familial, social and cultural variables. Depending on the different situations created, in three emotional states (parent, adult and child), they have mutually influenced each other differently. Also, researches show that the parent's personality dimension, compared to other personality dimensions, had more expression in the behavior of the characters. In the novel *A Fraction of the Whole*, this personality dimension with characteristics such as: support, constructive criticism, kindness, etc. has been revealed. In the novel *Dead Poets Society*, the parent is more repressive, domineering and blaming, who considers the child as his colony and wants to control his fate and behavior in order to fulfill his unfulfilled dreams in his future. The anxiety and conflict that is seen more than other states in the behavior of these characters indicates the characteristics of the child's personality dimension. As a result, in both novels, at the

beginning, the child's character expresses the beliefs of the parents he imitated in his actions, but at the end of the story, he reaches a streak of awakening and self-awareness. In the novel *Dead Poets Society*, compared to the characters in the novel *A Fraction of the Whole*, the child side behaves more recklessly and emotionally.

The personality dimension of the child shows itself in both books with characteristics such as: fear, emotional decision-making, obedience and impressionability. The number of people with the predominance of the child's personality dimension in the novel *Dead Poets Society* is more than in *A Fraction of the Whole*. The feature that is common in both works from the child's dimension in the behavior of the characters is the characteristic of fear, with the difference that in the novel *Dead Poets Society* the child's dimension expresses its fear and weakness, but in the novel *A Fraction of the Whole*, the character of child tries to deny the fear or prevent it from appearing. This fear is often caused by external and environmental factors or being criticized for breaking tradition and acting contrary to custom. The child's personality dimension has been defeated by other dimensions more than other personality dimensions in their interactions. In other words, the child dimension is more involved in mental and psychological states and defense mechanisms than in other dimensions and has been influenced by them.

The framework, structure, base, and main message of both novels are based on the predominance of mature thoughts, which is the most important meeting point of the novels with the theory of reciprocity. Eric Burn's most important goal of this theory is to strengthen the mature dimension of human behavior and improve the quality of relationships between them. In both novels, individual thinking is invited and blindly following the parent's behavior and habits is condemned. In the novel *Dead Poets Society*, John Keating invites his students to "carpe diem" and free choice. In the novel *A Fraction of the Whole*, in all the stories, he reads to his son during his childhood, Martin invites him to be free-thinking and get rid of publicism. This is the meeting point of mature thoughts in two treatments.

Although the focus of most of the characters' behaviors in both novels is the parent's personality dimension, and the most behavioral conflict occurs between the parent and the child's dimension, in the end, the mature personality dimension affects other dimensions more successfully than other personality dimensions. Most of the

interpersonal behaviors are cross-type behaviors and complementary behaviors are less visible, and in the continuation of the story, when the child dimension experiences the spectrum of the adult dimension, it turns into angular and double interactions and relationships.

References

- Abdi, Z. (2021). *Behavioral analysis of myths (Sivash, Jamshid, Keykhosro, Kiyomarth, Iraj) of Shahnameh with prophets (Adam, Yusuf, Ibrahim, Sulaiman, Isa) in Quranic stories*. Master's thesis. Central Tehran Islamic Azad University.
- Bahrami, M. (2014). *Concepts of interaction analysis*. Noandish.
- Bern, E. (2011). *Games* (translated into Farsi by Ismail Fasih). Zehnaviz.
- Harris, A. B., & Harris, T. A. (2012). *Stay in the last state* (translated into Farsi by Ismail Fasih). Farhang Nashreno.
- Harris, T. A. (2018). *Last state* (translated into Farsi by Mahtab Veisi). Nik Farjam Publishing.
- Hojjaji, A., & Zarifam, H. (2014). Psychological criticism of the story of Moses and the Shepherd from the perspective of Eric Burn's theory. *Researches of Literary Criticism and Stylistics*, 21, 11-32.
- Hosseini-pour, H. (2014). *Investigation and analysis of the mutual behavior of the characters in the stories of Kalila Va Demna and Marzban Nameh based on the psychological theory of Eric Burn*. Specialized doctoral thesis. Ilam University.
- James, M., & Jangward, D. (2004). *We are created for success and happiness* (translated into Farsi by Hasan Ghasemzadeh). Shabak.
- Kleinbaum, N. H. (2019). *Dead poets society* (translated into Farsi by Zahra Taravati). Nimage.
- Moradi, M., & Amin, A. (2015). Psychological analysis of Fereydoun's personality and life in Shahnameh. *Literary Textual Research*, 27, 92-113.
- Ostaji, E., Sadeghimanesh, A., & Qaderi Sahi, H. (2016). Analysis of the rituals of maintaining the autocratic system in Nizam al-Molk Tusi's policy with a focus on Eric Burn's psychological opinions. *Socio-cultural studies of Khorasan*, 11, 7-29.
- Razi, A., & Hajati, S. (2011). Analysis of the mutual behavior of the characters

in the story of the lion and the cow from Kalila-Va-demnah. *Persian Language and Literature Researches*, 1(13), 56-39.

- Rostami, M. (2016). *Psychological analysis of the characters of three Masnavi stories based on Eric Burn's theory*. Master's thesis. Salman Farsi University of Kazeroon.
- Shamisa, A. (2011). *People's mental games*. Noandish.
- Stewart, I., & Jones, V. (2014). *Interaction analysis* (translated into Farsi by Bahman Dadgostar). Publishing of Dayereh.
- Tolts, S. (2014). *A fraction of the whole* (translated into Farsi by Peyman Khaksar). Cheshmeh.
- Zarifam, H., Dehghan, A., & Farzi, H. (2014). Analysis of mutual behavior of parent and adult in Masnavi fictional characters based on Eric Burn's theories. *Research Paper on Literary Criticism and Rhetoric*, 4(2), 152-133.

بررسی تطبیقی شخصیت‌های رمان جزء از کل اثر استیو تولتز و انجمن شاعران مرده اثران. اچ. کلاین بام براساس نظریه تحلیل رفتار متقابل

زهرا هاشمی^۱، رضا چهرقانی^{۲*}

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.
۲. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۲

دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۰

چکیده

تحلیل روانشناختی شخصیت از زیرشاخه‌های نقد روانشناختی است که در آن، شخصیت داستانی مانند شخصیت در دنیای واقعی تحلیل می‌شود و با تحلیل محتوای داستان، الگوهای رفتاری شخصیت‌ها تبیین می‌گردد. اریک برن در نظریه تحلیل رفتار متقابل، شخصیت‌های انسانی را به سه الگوی رفتاری والد(باورهای تقلیدشده و درون‌فکنی‌شده)، کودک(رفتارهای هیجان‌زده و غرایز سانسور نشده) و بالغ(پردازشگر و منطقی‌گرا) تقسیم می‌کند. سه بعد شخصیتی فوق در همه انسان‌ها موجود است؛ اما یک بعد، چیرگی بیشتری دارد و انسان تکامل یافته باید بتواند هر سه بعد را در جای خود به کارگیرد؛ چراکه این امر به درک متقابل و بهبود روابط میان انسان‌ها می‌انجامد. در این پژوهش با استمداد از ماهیت بینارشته‌ای نقد روانشناختی، دو رمان جزء از کل اثر استیو تولتز و انجمن شاعران مرده اثران. اچ. کلاین بام براساس نظریه تحلیل رفتار متقابل اریک برن به روش توصیفی-تحلیلی مقایسه و تحلیل شده‌اند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که شخصیت‌های اصلی در رمان‌های یادشده با استفاده از قدرت انتخاب،

آزادانه و به اراده خود تغییر می‌کنند و به تحریکات جدید پاسخ‌های منطقی می‌دهند. افزون بر آن شخصیت‌های اصلی دو رمان برگزیده اگرچه در دو زبان و دو فضای فرهنگی متفاوت، و با اختلاف زمانی حدوداً ۱۰ ساله، در دو کشور مختلف خلق شده‌اند، از منظر تحلیل رفتار متقابل از الگوی مشابهی پیروی می‌کنند و چهارچوب، ساختار، رکن و پیام اصلی هر دو رمان بر غلبه الگوی بالغ استوار است.

واژه‌های کلیدی: ادبیات تطبیقی، نقد روانشناختی، تحلیل رفتار متقابل، جزء از کل، انجمن شاعران مرده.

مقدمه

از آنجا که شخصیت، اصلی‌ترین عامل مؤثر بر رفتار آدمی است؛ در حوزه روانشناسی بسیار به آن پرداخته شده و از منظرهای متفاوت مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌است. نظریه یا رویکرد تحلیل رفتار متقابل که توسط اریک برن، روانشناس کانادایی و دانش‌آموخته دانشگاه مک‌گیل، در سال ۱۹۵۰ میلادی ارائه شد، نوعی تحلیل روانشناختی شخصیت برای شناخت رفتار، احساس و ذهنیت افراد در بستر روابط و مناسبات انسانی است و از الگوی سه‌گانه حالات نفسانی؛ یعنی «والد»، «بالغ» و «کودک» در تجزیه و تحلیل رفتارهای آدمی استفاده می‌کند. از نظر برن شخصیت، مفهومی است فرضی و نمی‌تواند به تنهایی؛ یعنی خارج از آنچه بین افراد می‌گذرد، در نظر بیاید. رفتار بین اشخاص تنها چیزی است که به عنوان شخصیت، مورد ملاحظه واقع می‌شود و هنگامی ظهور می‌کند که آدمی در ارتباط با فرد یا افراد دیگر از خود واکنش نشان دهد. (زری فام و همکاران ۱۳۹۴: ۲) تحلیل رفتار متقابل، نظریه‌ای برای شناخت رفتار، احساس و ذهنیت فرد انسانی در بستر روابط و شخصیت‌هاست که در آن تصویری از ساختار روانی انسان ارائه می‌گردد. استفاده از دانش روانشناسی در تحلیل داستان که بازتابی از روابط انسانی واقعی است، این امکان را به نوپژوهشگر می‌دهد تا با ریشه‌یابی ناهنجاری و تحلیل مکانیسم‌های رفتاری والدین با فرزندان بنشیند و واکنش‌های غالب و مغلوب در ارتباط آن‌ها را واکاوی و تحلیل نماید. بر اساس آنچه گفته شد، مسأله اصلی این پژوهش نیز واکاوی، تحلیل و در نهایت مقایسه شخصیت‌های اصلی دو رمان «انجمن شاعران مرده» نوشته کلاین بام^۱ و «جزء

¹ Nancy H. Kleinbaum

از کل» اثر تولتز^۱ از دیدگاه نظریه تحلیل رفتار متقابل و بازشناسی و طبقه‌بندی شخصیت‌های دو رمان برگزیده با تکیه بر نظریه اریک برن می‌باشد.

اهداف پژوهش

این پژوهش کوشیده است تا با استفاده از نظریه روانشناختی اریک برن نشان دهد که انسان‌ها در موقعیت‌های مختلف چگونه رفتار می‌کنند و چگونه شخصیت خود را در قالب رفتارهایشان آشکار می‌سازند و اینکه حوادث و ماجراها بر روی شخصیت و رفتار افراد بیشتر تأثیر می‌گذارند یا شخصیت‌ها با رفتار و کنش‌های خود روند منتظره یا غیر منتظره وقایع را تغییر می‌دهند.

اهمیت و محدوده پژوهش

نظریه تحلیل رفتار متقابل اریک برن نشان می‌دهد که الگوی واحدی بر کنش‌ها و واکنش‌های فرد انسانی در مواجهه با رویدادها و موقعیت‌های گوناگون و در تعامل با سایر انسان‌ها وجود دارد. شناخت این الگوها می‌تواند موجب تعمیق شناخت انسان از رفتارهای خود و بهبود روابط انسانی و ارتقاء کیفیت زندگی اجتماعی شود. لذا با استفاده از این الگوی نظری، می‌توان چگونگی اثرگذاری و تأثیرپذیری ابعاد شخصیت‌های اصلی دو رمان برگزیده را در مواجهه با یکدیگر آشکار نمود و همچنین مقایسه نتایج حاصل از تحلیل رفتار متقابل در دو رمان یاد شده ضمن تعمیق و اعتباربخشی به دستاوردهای حاصل از تحلیل، می‌تواند میزان اثربخشی راهبردهای ارتباطی به کارگرفته شده در رفتار متقابل شخصیت‌های اصلی دو رمان را به صورت الگویی برای زیست تعاملی انسان در بستر اجتماعی و فرهنگی دنیای واقعی ترسیم نماید. از این‌رو نتایج پژوهش پیش‌رو برای دانشجویان و پژوهشگران حوزه ادبیات تطبیقی، روانشناسی و جامعه‌شناسی مفید خواهد بود.

پیشینه انتقادی تحقیق

بررسی‌ها نشان می‌دهند که هیچ پژوهشی در زمینه تحلیل رفتار شخصیت‌های دو رمان منتخب

^۱ Steve Toltz

انجام نشده است.

از جمله نزدیک‌ترین پژوهش‌های انجام یافته به موضوع این مقاله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- رساله دکتری حسین حسینی‌پور با عنوان «بررسی و تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در حکایات کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه براساس نظریه روانشناسی اریک برن» در سال ۱۳۹۳.
  - پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرضیه رستمی با عنوان «تحلیل روانشناختی شخصیت‌های سه داستان مثنوی بر اساس نظریه اریک برن» در سال ۱۳۹۶.
  - مقاله حسین رزی فام، علی دهقان و حمیدرضا فرضی با عنوان «تحلیل رفتار متقابل جنبه بالغ و والد در شخصیت‌های داستانی مثنوی بر اساس نظریات اریک برن» در سال ۱۳۹۴.
  - پژوهشی دیگر با عنوان «تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در داستان شیر و گاو از کلیله و دمنه» از احمد رضی و سمیه حاجتی در سال ۱۳۹۳.
  - «نقد روانشناختی داستان موسی و شعبان از دیدگاه نظریه اریک برن» از عزیز حاجی و حسین زری فام در پاییز ۱۳۹۴.
- چنانکه مشاهده می‌شود تحقیقات فوق بر ادبیات کلاسیک ایران متمرکز بوده و تاکنون هیچ‌یک از دو رمان جزء از کل و انجمن شاعران مرده بر اساس نظریه تحلیل رفتار متقابل اریک برن بررسی نشده‌اند.

چارچوب نظری و روش تحقیق

نظریه تحلیل رفتار متقابل در صدد بررسی این مسئله است که رفتار انسان در شرایط مختلف به کدام قسمت شخصیت بازمی‌گردد. هر کدام از این سه قسمت در شرایط مختلف می‌توانند بروز و سخن، رفتار و یا هر عمل دیگری را مدیریت کنند. در واقع به این سؤال پاسخ می‌دهد که کدام قسمت شروع‌کننده است و کدام قسمت (در دیگری) واکنش نشان می‌دهد. (هریس، ۱۳۹۲: ۱۲۷)

واحد آمیزش اجتماعی، تبادل یا «رفتار متقابل» نام دارد. اگر دو یا چند نفر در برخورد اجتماعی با هم روبرو شوند، دیر یا زود یکی از آن‌ها حرف می‌زند که به گونه‌ای نشانه به رسمیت شناختن فرد یا افراد دیگر است. این کنش، محرک تبادل نامیده می‌شود. آن‌گاه که شخص

دیگری متقابلاً حرف می‌زند یا کاری می‌کند که به نحوی به این محرک ربط دارد، این کنش متقابل را پاسخ تبادلی می‌نامیم. (برن ۱۳۹۱: ۲۶)

تحلیل رفتار متقابل متد تعیین تبادلی است که در آن «من کاری را برای شما انجام می‌دهم و شما به آن پاسخ می‌دهید.» این تحلیل تعیین می‌کند کدام بخش از ماهیت چندگانه شخص در حال فعال شدن است. (هریس ۱۳۹۸: ۳۳)

تعامل میان ابعاد سه‌گانه شخصیت در زندگی فردی هر شخص، می‌تواند خصوصیات منحصر به فردی را در هر شخص ایجاد کند. اما علاوه بر این خصوصیات منحصر به فرد، جنبه‌های مشترک و قابل پیش‌بینی را نیز در زندگی اشخاص ایجاد می‌کند که می‌توان از طریق مشاهده رفتارهای بیرونی فرد و یا از طریق تحلیل‌هایی که خود شخص از خودش دارد آن‌ها را نام‌گذاری و طبقه‌بندی کرد. هر فرد به لحاظ رشد شخصیت ابتدا دارای حالت کودک و سپس دارای حالت والد و درنهایت دارای حالت بالغ می‌شود. این سه بخش شخصیت در هر فرد سالم وجود دارد ولی مقدار اثرگذاری آن‌ها از فردی به فرد دیگر در هر موقعیت معین فرق می‌کند. همچنین حاکمیت شخصیت در هر فرد ممکن است به عهده یکی از این اجزاء باشد که هر کدام طبیعتاً حکومت‌های متفاوتی را بنا خواهند گذاشت؛ یعنی اشخاص، بیشتر زندگی خود را در یکی از «حالات من» به سر می‌برند؛ پس شخصیت افراد متفاوت خواهد شد. در حقیقت شخصیتی نداریم که فقط یک جزء را داشته باشد ولی شخصیت‌های زیادی در اطراف ما هستند که یک بخش بر سایر بخش‌های شخصیت غلبه داشته و آن‌ها را تحت سلطه خود دارد. به طور کلی، اریک برن شخصیت هر فرد را به الگوی سه‌گانه حالات نفسانی، والد، کودک و بالغ تفکیک نمود.

الگوی سه‌گانه حالات نفسانی

والد

حالت نفسانی والدین عبارت از وارد کردن طرز فکرها و رفتارهای تمام افرادی است که از لحاظ عاطفی برای کودک حائز اهمیتند و برای او نقش والدین را بازی کرده‌اند. (جیمز و جنگوارد ۱۳۸۴: ۱۶۲) نقش والدین می‌تواند حمایت‌گرانه و یا انتقادگر باشد که هر کدام بنا به شخصیت فرد بروز پیدا می‌کند.

بیشتر اطلاعات بخش والد در زندگی حاضر در دسته‌بندی جملاتی با کلمه پرسشی «چطور» قرار می‌گیرد: «چطور باید از میزبان تشکر کنیم؟ چطور باید دست بدهیم؟ چطور وانمود کنیم کسی در خانه نیست؟ چطور حوله حمام را تاکنیم؟ و چطور درخت کریسمس را تزئین کنیم؟» این که چطور باید با پیکره اطلاعاتی موجود صلح و سازش برقرار کنیم، موضوع بحثی است که با مشاهده والدین و بررسی عملکرد آن‌ها درک می‌شود. (هریس ۱۳۹۸: ۴۴)

کودک

این بخش شخصیت بدون هیچ تدبّر، فکر یا بررسی جوانب، فقط با احساسات و لذات سروکار دارد. پیوسته به دنبال لذت‌جویی و دفع درد و رنج است. سه خاصیت کلی این حالت عبارتند از: هرگز از لذت‌جویی سیر نمی‌شود، آینده را نمی‌بیند، خواسته‌اش را به تأخیر نمی‌اندازد. سرزندگی و هیجان، سیر کردن در تخیلات، لذت‌طلبی، لجبازی، دمدمی بودن، خلاقیت، کنجکاوی، علاقه به دانستن، اصرار به تجربه و احساس کردن از جمله خصوصیات حالت «من کودک» است. این بخش از شخصیت، فرد را وامی‌دارد که هر چیزی را شخصاً خودش تجربه کند. خویشتن‌دار نیست و به عواقب احتمالی رفتارش توجه ندارد. تمایلی به رعایت قیود اجتماعی، عرف، مذهب، قانون، تعقل و... ندارد. پس رفتارهای غیر منطقی و احساساتی در افراد بر جنبه کودک شخصیت دلالت دارد. نشانه‌های کلامی و رفتاری کودک انطباق‌یافته: کلماتی چون: نمیتوانم، آرزو دارم، سعی می‌کنم، امیدوارم، لطفاً و متشکرم، با آهنگ صدایی نالان، بدگمان و مخالف، مصالحه‌جو و ملتسمانه. حالات و حرکات غمگین، مظلوم‌نمایی، شانه‌های افتاده، بدن جمع و عضلات منقبض می‌باشد. (بهرامی ۱۳۹۴: ۵۳)

بالغ

بعد بالغ درون همچون رایانه‌ای به پردازش اطلاعات می‌پردازد و پس از بررسی اطلاعات حاصل از سه منبع، تصمیم‌گیری می‌کند. این سه منبع والد درون، کودک درون و اطلاعاتی است که بالغ درون جمع‌آوری کرده یا در حال جمع‌آوری است. یکی از عمل‌کردهای مهم بخش بالغ، بررسی اطلاعات موجود در بخش والد درون و تعیین صحت و سقم و قابلیت اجرای آن در حال حاضر و سپس تصمیم‌گیری در خصوص رد و قبول آن است. بخش بالغ، کودک درون را بررسی

می‌کند تا ببیند آیا احساسات موجود در زمان کنونی مناسب است یا مهجور و قدیمی شده و یا پاسخ به این اطلاعات قدیمی برخاسته از والد درون است. «هدف از این کار، کنار گذاشتن بخش‌های والد و کودک درون نیست؛ بلکه کسب آزادی عمل در بررسی این پیکرهای اطلاعاتی است.» (هریس ۱۳۹۸: ۵۴)

انواع روابط متقابل

پژوهشگران تحلیل رفتار متقابل، تبادل‌ها را به طور کلی، به دو گروه ساده و نهفته دسته‌بندی کرده‌اند. در مجموعه تبادل‌های ساده، دو گونه تبدالی متقاطع و مکمل قرار می‌گیرند که در آن‌ها هر کدام از حالات من به کنشگری می‌پردازد و خود را در معرض نمایش می‌گذارد. حال آنکه در مجموعه تبادل‌های نهفته، که شامل دو گونه تبادل زاویه‌دار و مضاعف می‌گردد، ممکن است یکی از افراد و یا هر دو فردی که با هم مواجه می‌شوند، در یک کنشگری پنهانی، حالت من خود را غیر از آنچه واقعاً هست بنمایانند. (استاجی و همکاران ۱۳۹۶: ۸)

رابطه متقابل مکمل یا موازی

در این تبادل جنبه‌های بالغ هر دو فرد با یکدیگر تبادل می‌کنند. در این تبادل هر پاسخی که داده می‌شود (قابل پیش‌بینی) است چرا که از سمت دو فرد بالغ ارسال می‌شود. رابطه‌هایی از این نوع و از دو فرد بالغ، موفق و معمولاً پایدار هستند. برن مبادله مکمل را به عنوان مبادله‌ای مناسب که با روند طبیعی روابط انسانی سالم مطابقت دارد، توصیف می‌کند. (جیمز و جنگوارد ۱۳۸۴: ۵۳)

رابطه متقابل متقاطع یا شکسته

رابطه‌ای که معنایی در آن نهفته نیست و افراد وقتی در کنار هم به بحث می‌پردازند همدیگر را ناراحت و آزرده خاطر می‌سازند و بعد از چندین جمله با سکوت یکی از آن‌ها و یا هر دو طرف بحث را قطع می‌کنند. (همان: ۵۳)

روابط متقابل با پیام‌های نهانی

در روابط متقابل نهانی پیام‌هایی که ارسال می‌شوند علاوه بر معنای ظاهری خود دربردارنده معانی دوم و ضمنی هستند که شنونده با دقت در حالت‌های گوینده آن را درک می‌کند. معمولاً حالت‌های نفسانی (والد) و (کودک) برای جلب نظر مخاطب خود که والدین و کودکان هستند از این نوع استفاده می‌کنند تا بتوانند خواسته‌های خود را عملی کنند. (عبدی، ۱۴۰۰: ۳۸)

رابطه متقابل زاویه‌دار

گاهی ممکن است شما را با یک محرک بالغ به بالغ در سطح اجتماعی مورد خطاب قراردهم ولی پیام نهانی بالغ من به کودک شماسست. در این صورت امیدوارم که دعوت ما را بپذیرد و با کودک خود پاسخ دهید. (استوارت - جونز ۱۳۹۳: ۱۴۲)

براساس چارچوب نظری فوق، این جستار گزارشی از یک پژوهش نظری و میان‌رشته‌ای است که با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای، دو رمان جزء از کل و انجمن شاعران مرده را با بهره‌گیری از نظریه روانشناختی تحلیل رفتار متقابل اریک برن به شیوه توصیفی-تحلیلی بررسی و تحلیل کرده‌است.

پرسش‌های تحقیق

- ۱- تحلیل رفتار شخصیت‌های اصلی در دو رمان جزء از کل و انجمن شاعران مرده بر اساس نظریه تحلیل رفتار متقابل، چه وجوه و ابعادی از شخصیت‌های اصلی داستان‌ها را آشکار می‌سازد؟
- ۲- شخصیت‌های اصلی و مؤثر در دو رمان از منظر نظریه اریک برن واجد چه شباهت‌ها یا تفاوت‌هایی هستند؟

بحث و بررسی

خلاصه رمان جزء از کل

رمان «جزء از کل» درخصوص دو نسل از یک خانواده استرالیایی است که با کارهای عجیب، جنایی و گاه ترسناک و سرنوشت غافلگیرانه در میان مردم شناخته شده‌اند. «مارتین دین»، «تری

دین» و «جسپر دین» سه شخصیت محوری در این رمان، از جنگ جهانی دوم در استرالیا، پاریس و تایلند زندگی کرده‌اند. نویسنده، شخصیت‌های این رمان را با کمی اغراق و ماجراهای تودرتو در داستانی پرفرازونشیب قرار داده و با اظهارنظرهای فلسفی و روانکاوانه آن‌ها را محکوم به زندگی و ادامه حیات کرده است. اظهار نظرهای فلسفی شخصیت‌های اصلی در خصوص آزادی، روح، عشق، مرگ و معنای زندگی، به شیوه‌هایی متفاوت از جمله طنز، تنوع شخصیت‌ها را در جهان‌نگری و سبک زندگی به تصویر می‌کشد.

تحلیل رفتار شخصیت‌ها

مارتین دین:

مارتین فیلسوف پارانویا، منفور و مردم‌گریز سعی می‌کند به هر مسئله‌ای از زاویه دید خودش نگاه کند و ذهنش همواره مملو از سوال‌های بی‌پاسخ است. بزرگترین دغدغه او در تربیت فرزند این است که تقلید صرف از دیگران را نکوهش کند و به وی بیاموزد که برای گرفتن تأیید شخصیت از دیگران، نقاب ارزش‌های موروثی و غیرمدلل جامعه را بر صورت نزند. مارتین دین که نگاهی فیلسوفانه به زندگی دارد، می‌کوشد با تدبیر در معنای هر کاری، مآلاً تن به انجام یا ترک آن بدهد. وی را به سبب رفتار مستقل و آگاهانه‌اش می‌توان نمونه‌ای عالی از شخصیت بالغ به شمار آورد. اگرچه او نیز همچون اغلب انسان‌ها جنبه‌های شخصیتی والد و کودک را نیز در خود دارد؛ اما الگوی غالب بر شخصیت او، بالغ است:

«یادمه مادرم هر روز عصر بهم یه لیوان شیر سرد می‌داد. چرا گرم نیست؟ چرا شیر؟ چرا بهم آب نارگیل یا شربت انبه نمی‌ده؟ یک بار ازش پرسیدم. گفت همه بچه‌های هم سن تو شیر می‌خورن. یک بار هم موقع شام به خاطر اینکه آرنجم رو گذاشته بودم روی میز دعوام کرد. پرسیدم چرا؟ گفت کار زشتیه. گفتم به کی برمی‌خوره؟ به تو؟ چرا؟ دست‌پاچه شد و وقتی داشتم می‌رفتم بخوابم -چون ساعت هفت شب وقت خواب بچه‌های زیر هفت ساله- فهمیدم کور کورانه از دستورات زنی پیروی می‌کنم که خودش کور کورانه از شایعه‌ها پیروی می‌کنه. فکر کردم: شاید همه چیز نباید این‌طوری باشه. شاید بتونن یه جور دیگه باشن. هر جور دیگه‌ای...». (تولتز ۱۳۹۳: ۷۹)

تری دین:

تری دین در کودکی به سبب همجواری با برادر بیمارش مارتین سعی داشته تا رفتارهای برادرش را حتی در سرفه کردن، لنگیدن یا خواب طولانی عیناً تکرار کند. پس از اینکه پدرش متوجه این امر شد و او را از خانه دور و سعی کرد با ثبت نام تری در تیم فوتبال، قهرمان جدیدی را جایگزین برادر علیش کند. طولی نکشید که تری در هشت‌سالگی ستاره ورزشی مردم استرالیا شد، این دومین تأثیرپذیری تری از محیطش بود. سومین تأثیرپذیری او زمانی است که به سبب درگیری در بازی‌های مدرسه و نقصی که در پایش ایجاد شد، ناگزیر ورزش را برای همیشه کنار گذاشت و در عوض به عضویت یک باند تبهکاری درآمد و آموزه‌های تبهکاری را به شکل تکامل و توسعه یافته‌تری به اجرا درآورد. بروز رفتارهایی از این دست از شخصیت تری دین، تقلید از شاخصه‌های شخصیتی والد را به ذهن متبادری کند.

«مارتین دین برادر تری این‌طور تعریف می‌کند: شاید الان برای کسی باور کردنی نباشد، ولی با وجود اینکه نوجوانی علیل بیش نبودم هنوز می‌توانستم برای تری نقش یک جور قهرمان را بازی کنم. ستایش می‌کرد. بُتش بودم. اگر تمام روز در تخت خواب می‌ماندم، تری هم تمام روز در تخت خوابش می‌ماند. وقتی بالامی‌آوردم تری انگشت در حلقش می‌کرد. زیر ملافه مثل توپ در خودم جمع می‌شدم واز تب و لرز می‌سوختم و می‌لرزیدم و تری هم گلوله می‌شد و می‌لرزید.» (تولتز، ۱۳۹۳: ۴۴)

جسپر دین:

جسپر دین در این داستان شخصیتی است که هر سه بعد والد، بالغ و کودک را به قوت در خود جای داده است. گاهی فیلسوفانه فکر و استدلال می‌کند (بالغ). گاهی تصمیم‌ها و آموزه‌های پدر را که به‌طور غیرارادی در وی نهادینه شده تقلید می‌کند (والد). و گاه مانند کودک بدون توجه به نتیجه از سره یجان و لذت‌جویی یا کنجکاوی و لجبازی کاری را انجام می‌دهد (کودک). مع‌الوصف شاخص‌های والد و تبعیت از آموزه‌های پدر به‌طور غریزی در شخصیت او نهادینه شده است و علی‌رغم آنکه دوست دارد مستقل فکر کند و تصمیم بگیرد و طبق الگوهای فکری و عملی پدرش زندگی نکند، اندیشه و تربیت پدر در تمام افکار و باورهایش رسوخ کرده و ناخودآگاه در انتخاب

و تصمیم‌گیری‌ها به شیوه‌ای گاه موازی و حتی هم‌عرض با پدر عمل می‌کند. «اگر تلفن زنگ می‌زد گوشی را برمی‌داشت و هیچی نمی‌گفت، بعد که طرف الو می‌گفت، صدایش را زیر می‌کرد و می‌گفت بابا خونه نیست. حتی در همان بچگی هم می‌فهمیدم خیلی مسخره است. مرد گنده ادای بچه شش‌ساله را درآورد تا خودش را از دنیا پنهان کند، ولی سال‌ها بعد متوجه شدم خودم هم دارم همین کار را می‌کنم، فقط با این فرض که خودم را عوض پدرم جا می‌زدم و با صدای بم می‌گفتم «پسرم خونه نیست. چیکارش دارین؟» پدرم به نشانه رضایت سرتکان می‌داد. بیشتر از هر چیزی موافق پنهان شدن بود.» (همان: ۱۴)

استرید:

زنی است که در کافه با مارتین آشنا می‌شود و بعد از چند ملاقات آتفاقی و گفتگو ازدواج می‌کنند. بعد از مدتی استرید بارداری می‌شود و در دوران حاملگی افسردگی شدید می‌گیرد و نقاشی‌های متعدد از صورت خیالی وحشتناکی می‌کشد و در هنگام نقاشی با موجودی خیالی گفتگو می‌کند. او هیچ‌گاه درخصوص گذشته‌اش با مارتین حرف نمی‌زند و تنها چیزی که مارتین از او می‌داند این است که چند نفر از اعضای خانواده‌اش خودکشی ناموفق داشته‌اند و او نیز کل عمرش در سفر بوده است. او مدتی بعد از تولد جسیپ به سبب افکار روان‌پریشانه خودکشی می‌کند.

مارتین درباره استرید می‌گوید:

«هر نقاشی‌اش تصویری از جهنم است، یک عالمه جهنم در آستینش دارد و تمام‌شان را نقاشی می‌کند. ولی جهنم یک صورت است و فقط این صورت را نقاشی می‌کند. صورتی وحشتناک.

بارها و بارها همین صورت را می‌کشد.

امروز پرسیدم: "این صورت کیه؟"

— هیچکس. نمیدونم. فقط یه صورته.

— می‌بینم که یه صورته. خودم گفتم یه صورته. مگه گفتم این دست کیه؟

— من نقاش خوبی نیستم.

— من خیلی از نقاشی سردر نمی‌آرم ولی به نظر من که نقاشیت خیلی خوبه. ولی مسئله این

نیست. من می‌خوام بدونم این صورت مال کیه.

– من کشیدمش مال منه.

می‌بینید که حرف زدن با او شبیه حرف زدن با هیچ آدم‌زادی نیست. باید کلک می‌زد. گفتم: "من این قیافه رو قبلا دیدم. می‌شناسمش". گفت: "این یه آدم نیست. این توی دنیا نیست". و شک من به یقین بدل شد که این زن دیوانه است. «تولتز ۱۳۹۸: ۲۵۴»

کارولین پاتس:

کارولین دوست نوجوانی مارتین نخستین کسی بود که مارتین توانسته بود چندکلمه‌ای با او هم‌صحبت شود. او زمانی وارد داستان می‌شود که تری دین در هشت سالگی ستاره ورزشی مردم استرالیا شده بود و در زمانی که تمام مردم شهر جذب محبوبیت تری دین شده بودند، او از تری متنفر بود و همین نقطه اشتراک و اتصال و آغاز هم‌صحبتی مارتین و کارولین شد. که در همان اوایل داستان مشخص می‌شود تنفر او نسبت به تری در واقع نوعی خودفربیی است تا با نقاب آن بتواند عشقش را کتمان کند. این مثلث عشقی بین کارولین، مارتین و تری از نوجوانی تا میانسالی آن‌ها ادامه دارد. کارولین این نقاب فکری و سرکوب احساسات را تا آخر داستان به‌دوش می‌کشد. وی در میانسالی، مدتی بعد از ازدواج با مارتین، هنگامی که دوباره سر و کله تری در زندگی آن‌ها پیدا می‌شود، علی‌رغم میل باطنی‌اش دوباره عاشق تری می‌شود. با اینکه تری نه تنها مثل گذشته زیبا و جذاب نیست، بلکه چاقی مفرطی گرفته و به جنایتکاری تمام عیار بدل شده است. وی به سبب تعهد به همسرش در ابتدا سعی می‌کند احساسش را به تری سرکوب کند، ولی طولی نمی‌کشد که پا بر تعهدات اخلاقی‌اش می‌گذارد و خود را تسلیم خواسته قلبی‌اش می‌کند...

چند چهرگی عواطف، عدم شفافیت، عدم صداقت در کشف احساسات و بروز آن و همچنین عدم هماهنگی ظاهر و باطن اعمال و احساسات، زمانی که بدون باور قلبی و برای حفظ آبرو و پیروی از عرف و سنت باشد، بیانگر این است که شخص ناخواسته در تالاب اندیشه‌های والد غوطه‌ور شده است. در نتیجه افکار و رفتارش با هم هماهنگی ندارد.

«کارولین قبل از اینکه بره اومد ملاقاتم و گفت با این که پدرش رو کور کردم همیشه دوستم

داره.» (همان: ۹۳)

ادی:

مارتین بعد از فروپاشی خانواده و مهاجرت به اروپا با فردی به نام ادی آشنا شد که بهترین دوست و حامی او در پاریس بود. ادی شخصیت مرموزی است که در اواخر داستان مشخص می‌شود، رفتارهای عجیب و غریب وی در دوستی ظاهری‌اش با مارتین، عکس‌های پی‌درپی که از مارتین و جسیپ می‌گرفت و کمک مادی و معنوی به آن‌ها می‌کرد، به سفارش برادر مارتین و در ازای دریافت حقوق از او بوده است. جسیپ در توصیف ادی می‌گوید:

« یک مرد تایلندی بود. وقتی کنار پدرم ایستاد کسی فکر نمی‌کرد که با هم دوستند، بیشتر شبیه دکتر و مریضش بودند... پیداکردنش کار ساده‌ای نبود... ادی مرتب و بی‌توضیح سفر خارج می‌رفت... ادی به شکل صریحی غیرصریح بود. هیچ وقت تا آن‌جا پیش نمی‌رفت که مثلاً به تو بگوید برای دیدن اقوامش به استان چیانگ می‌تایلند می‌رود، اگر خیلی اصرار می‌کردی می‌پذیرفت رفته بود آسیا... ادی دیوانه عکاسی بود و هر پنج دقیقه یک‌بار از عکس می‌گرفت.» (تولتز، ۱۳۹۳: ۲۲۵-۲۲۶)

خلاصهٔ رمان انجمن شاعران مرده

رمان «انجمن شاعران مرده» که بر اساس فیلم‌نامه‌ای از تام شولمن^۱ نوشته شده است، ماجراهایی در مورد دبیرستانی در آمریکا به نام ولتون در سال ۱۹۵۹ را روایت می‌کند که در آن قوانین سختگیرانه‌ای اجرا می‌شود و اساس نامهٔ آن بر چهار شعار سنت، افتخار، انضباط و سرافرازی استوار است؛ اما با ورود معلم جدید ادبیات به نام آقای کیتینگ و تأکید او بر کارپه‌دیم^۲ (اصطلاحی معادل «دم را غنیمت بشمار»)، روزنهٔ جدیدی به روی دانش‌آموزان گشوده می‌شود و دانش‌آموزان از تابوها، سنت‌ها و باورهای انحصاری که در مدرسه، خانواده، جامعه و غیره به آن‌ها تحمیل شده رهایی می‌یابند و با دنبال کردن خط فکری معلم‌شان، هنر زیستن در لحظه و غنیمت شمردن عمر و جسارت زندگی کردن رؤیاهایشان را می‌یابند. هرچند گام برداشتن در مسیر تحقق این رؤیاها

¹ Tom Schulman

² Carpe diem

بر خلاف قوانین مدرسه، تربیت و خوشایند خانواده و یا سنت و عرف جامعه باشد. نقطه آغاز داستان، جشن ورودی‌های جدید و همچنین صدمین سالگرد تأسیس این مدرسه اشرافی است. در آن مراسم آقای نولان، مدیر مدرسه اعلام می‌کند که دبیر ادبیات مدرسه بازنشسته شده و دبیر نسبتاً جوانی به نام جان کیتینگ، که خود زمانی در همان‌جا درس می‌خوانده، به عنوان معلم جدید ادبیات انگلیسی مدرسه تدریس را آغاز می‌کند. معلم جدید، پنجره آزاداندیشی را به روی دانش‌آموزان می‌گشاید و تابوها و سنت‌های کلیشه‌ای مدرسه را در هم می‌ریزد.

تحلیل رفتار شخصیت‌ها

جان کیتینگ:

جان، شخصیتی روشن‌بین و آزادمنش است که می‌کوشد صدای خفته فردیت دانش‌آموزان را که توسط والدین و سنت‌های مدرسه و لتون خاموش شده، روشن کند. ملاقات با کیتینگ برای دانش‌آموزان، رنسانس یا خط فارق‌ی به حساب می‌آید که زندگی‌شان را به دو قسمت قبل و بعد از دیدار کیتینگ تقسیم می‌کند. کیتینگ به آن‌ها می‌آموزد که نباید زندگی خود را بر اساس تقلید صرف از آنچه والدین و مدرسه به عنوان ارزش قلمداد کرده‌اند، پایه‌ریزی کنند بلکه باید به درون خود مراجعه کنند و هدف و خواسته درونی‌شان را از ندای قلب‌شان بشنوند، قبل از اینکه مرگ فرا برسد و غذای کرم‌ها شوند. با توجه به آنچه گفته شد مسلم است که حالت غالب بر شخصیت وی، بالغ است.

«رفقا، در وجود همه ما نیاز بزرگی هست که دوست داره پذیرفته و تأیید شه. اما باید به چیزی که در شما متفاوت و منحصر به فرد هست، اعتماد کنید حتی اگر عجیب و غریبه یا بقیه اون رو نمی‌پسندن. به قول فراست: "یک دوراهی در جنگل سربر آورده بود و من جاده‌ای را پی‌گرفتم که رد کمتری در آن نمایان بود و این، همانی بود که راه را متفاوت می‌ساخت."» (کلاپین بام ۱۳۹۹: ۱۰۰)

نولان:

مدیر مدرسه ولتون شخصیت نوعی سنتی و متعصبی است. او همیشه دانش‌آموزان را به پیروی از چهارچوب‌های اجباری مدرسه (سنت، افتخار، انضباط، سرافرازی) مجبور می‌کند و بدون کم‌ترین انعطاف و مسامحه‌ای در مواجهه با دانش‌آموزان، عقیده دارد که نباید کوچک‌ترین تخطی از قوانین اثبات شده و نتیجه داده صورت‌گ یرد و با این عقیده، خلاقیت و فردیت دانش‌آموزان را معدوم می‌کند. او برای زندگی و موفقیت یک مسیر بیشتر نمی‌بیند و آن هم راهی است که دانش‌آموزان را از ولتون به مدارس آیوی‌لیگ می‌برد. لذا در گفتگو با جان می‌گوید:

«جان! برنامه‌های آموزشی اینجا تدوین شده است. اثبات شده. نتیجه داده. اگه تو در موردش شک‌داری برای چی اون‌ها رو از انجام دادنش منع می‌کنی؟ گیتینگ گفت: "همیشه فکر می‌کردم آموزش یاد می‌ده که تو جای خودت فکر کنی."» (همان: ۱۲۲)

در خصوص حالت شخصیتی غالب بر آقای نولان به صراحت می‌توان گفت که وی تحت تأثیر الگوی شخصیتی والد است.

نیل پری:

نیل شخصیتی اجتماعی، خوش‌مشرَب، بی‌پروا و چالاک است. او هم‌اتاقی تاد است و برخلاف بقیه هم‌کلاسی‌ها تعامل خوبی با تاد دارد. نیل سعی می‌کند تاد را از انزوای ملال‌آورش خارج کند. نیل پر از حس زندگی است. او در ولتون معاون سردبیر روزنامه و علاقه‌مند به تئاتر است ولی به اقتضای خواسته پدر و مادرش می‌خواهد پزشک شود. در ابتدا سعی می‌کند هم‌دل پدر و مادرش را به دست بیاورد و هم در کنار آن علایق خود را دنبال کند (وقتی شخص در چنگ احساسات مختلف گرفتار است، آن را حالت غلبه «کودک» بر شخصیت می‌نامند). در اوایل داستان، شخصیت دیکتاتور و سرکوب‌گر پدر نمایان می‌شود که کوچک‌ترین آزادی را از او سلب و مجبور می‌کند تا از عضویت سالنامه مدرسه بیرون بیاید. اما آمدن آقای کیتینگ و اصطلاح کارپه‌دیم صاعقه‌ای به زندگی و باورهای او می‌زند و شوق به دلخواه خود زیستن را در وجودش شعله‌ور می‌سازد. انجمن شاعران مرده که سال‌ها پیش توسط کیتینگ در دوران تحصیلش در

همین مدرسه تشکیل و در همان سال‌ها منحل شده بود، به پیشنهاد و اصرار نیل دوباره احیا می‌شود؛ اما انتحار نیل پری پس از اولین شکست نشانگر آن است که وی معنای کارپه‌دیم را به درستی درنیافته و گمان کرده اگر نتواند در مسیر رؤیاهایش حرکت کند باید کلاً زندگی را منهدم کند یا شاید با این کار می‌خواسته، پدر و مادرش را به سبب تحکم و استبدادشان تنبیه‌نماید. لذا می‌توان گفت الگوی غالب بر شخصیت نیل، کودک است. هرچند گاهی در مکالماتی که با تاد دارد، طوطی‌وار اطلاعات ذخیره شده در والد درونش را بازتاب می‌دهد، چرا که از جانب نیروهای والد اعم از والدین و اولیای مدرسه ارزش تلقی شده است؛ اما او خود تا پیش از آشنایی با آقای کیتینگ مغلوب همین اندیشه‌های ارزش تلقی شده‌ی والد است.

«پدرم داره مجبورم می‌کنه دست از بازی در هنلی‌هال بکشم. وقتی به کارپه‌دیم و این حرف‌ها فکر می‌کنم، حس می‌کنم انگار تو زندانم! بازیگری برای من همه‌چیزه آقای کیتینگ! همون چیزیه که دلم می‌خواد انجامش بدم. البته که خب پدرم رو هم می‌فهمم، ما مثل خانواده چارلی پولدار نیستیم؛ اما پدرم واسه باقی زندگی من برنامه ریخته و حتی اصلاً از من نپرسیده همچنین برنامه‌ای را دوست دارم یا نه!» (کلاین بام ۱۳۹۹: ۱۶۲)

تاد اندرسون

تاد شخصیتی مضطرب و خجالتی است که همیشه از صحبت و اظهارنظر در جمع و حتی تفریح کردن با همکلاسی‌های خود اجتناب می‌کند. او در خانه همیشه با برادرش مقایسه می‌شده و این مقایسه در مدرسه هم ادامه داشته و باعث شده که اعتماد به نفس او رو به زوال رود و شخصیتی گوشه‌گیر، خاموش، مطیع و بی‌اراده پیدا کند. او به سبب این تبعیض با خانواده هم روابط خوبی ندارد و همیشه به اجبار تابع بی‌چون و چرای والدینش بوده و این تبعیت صرف همه نبوغ و توانایی و جسارت در انجام کارهای جدید را از او گرفته و فردیت و عزت‌نفس او را به عنوان یک انسان دارای اختیار و انتخاب به اضمحلال برده است. با آمدن آقای کیتینگ آرام‌آرام از شخصیت او گرگ‌گشایی و کیتینگ فرشته نجات او می‌شود. سخنان او در گفتگو با تاد و نیل شاهد این مدعا است:

« میدونی وقتی بچه‌تر بودم پدرم بهم چی می‌گفت؟ پنج، نودوهشت! اگه همه مواد شیمیایی

بدن را بیرون بکشی و به شکلی ناخالص توی بطری جابدی و بفروشی، ارزشش این قدره. پدرم گفت اگه هر روز کار نکنم و باعث پیشرفت خودم نشم، ارزشم همین قدره، پنج، نودوهشت. نیل آه کشید و با ناباوری سرتکان داد. پیش خودش فکر کرد؛ بی خود نیست وضعیت روحی تاد این قدر بهم ریخته‌اس.» (کلاین‌بام ۱۳۹۹: ۹۸ و ۹۹)

چارلی دالتون:

چارلی شخصیت سردرگم و مبهمی دارد که مانند بقیه دانش‌آموزان ولتون، علت اصلی سردرگمی و تضاد درونی‌اش در ابتدای امر پدر و مادرش، و بعد از آن محصورشدن در سنت‌های دبیرستان ولتون است. چارلی آنقدر تحت تسلط نیروهای والد محدودکننده قرار گرفته که کوچک‌ترین شناختی از خودش ندارد و حتی زمانی که می‌خواهد با رفتار بالغانه کارپه‌دیم را در زندگی‌اش پیاده کند، باز هم کودکانه رفتار می‌کند. وی توانایی تشخیص موقعیت درست و غلط را ندارد و با رفتارهای نسنجیده، خود و دوستانش را به مخاطره می‌اندازد.

«گفت: "حس می‌کنم هرگز پیش از این زنده نبودم. سال‌هاست که خطر نکردم و برای چیزی دل به دریا نزدم. اصلاً نمیدونم چی هستم یا چی می‌خوام بشم. نیل میدونه می‌خواد بازیگر شه. ناکس میدونه کریس رو می‌خواد."... چارلی [به ناکس] گفت: "تو مخ جمعی. بگو شاعران مرده واسه آدمی مثل من چی تو چنته دارن؟"» (همان: ۸۰)

ناکس اواستریت:

ماجرای ناکس از جایی شروع می‌شود که به خانه دوست پدرش دعوت می‌شود و درمی‌یابد که کریس، نامزدِ مردی فریبکار شده است. او در کل رمان در تلاش است که عشقش را به کریس ابراز کند و او را از دست نامزدش که به نظر ناکس آدم فریبکاری است، نجات دهد. او در این مسیر برای اثبات حقانیت خود رفتارهای غیرمنطقی و نسنجیده‌ای از خود بروزمی‌دهد. او بدون تخمین احتمالات و بررسی جوانب فقط از روی هیجان و احساس رفتار می‌کند و خویشتن‌داری برای او معنایی ندارد و برای رسیدن به خواسته خود عرف و مذهب و قیود اجتماعی را زیر پا می‌گذارد و رفتار وی مطابق با الگوی کودک می‌باشد.

«آقای هگر لحظاتی به پسرها خیره شد و پرسید: "آقایان ناکس اوراستریت و اندرسن، شما به طور طبیعی چپ‌دست هستید؟" "نه، قربان." "پس چرا با دست چپ غذا می‌خورید؟" پسرها به هم نگاه کردند. ناکس جای گروه به سخن درآمد و توضیح داد: "ما فکرمی‌کنیم خوبه که عادت‌های قدیمی را بشکنیم قربان." "مگه عادات قدیمی چشونه آقای اوراستریت؟" ناکس ادامه داد: "باعث می‌شن همیشه زندگی ماشین‌واری داشته باشیم، آقا. ذهن‌مون رو محدود می‌کنن."» (کلاین‌بام ۱۳۹۹: ۱۳۲)

مقایسه و تحلیل شخصیت‌های دو رمان از نظر رفتار متقابل

نظریهٔ تحلیل رفتار متقابل با روشن کردن رابطه‌ی بین انگیزه و کنش شخصیت‌های داستانی، می‌تواند الگوی رفتاری آن‌ها را توضیح دهد.

اساساً همهٔ افراد از نظر دارا بودن سه الگوی والد درون، بالغ درون و کودک درون مشابه یکدیگر هستند؛ اما از نظر محتوای والد، بالغ و کودک با هم تفاوت دارند، در واقع موارد ثبت شده حاصل از تجربیات گذشته برای هر فردی منحصربه‌فرد و ویژه است. تفاوت دیگر در تنظیمات کاری یا عملکرد بخش‌های والد، بالغ و کودک است.

شباهت و تفاوت رفتار متقابل بالغ در دو رمان

اگر بخواهیم گفتار و رفتار و باورهای بالغ، در دو رمان منتخب را، براساس آنچه که در خصوص سرگذشت شخصیت‌های داستان گفته شد، مقایسه کنیم؛ مارتین دین در رمان "جزء از کل" و جان کیتینگ در رمان "انجمن شاعران مرده" بهترین نمونه برای حالت‌های رفتاری بالغ درون هستند. هر دوی آن‌ها سعی می‌کنند که در هنگام مواجهه با مسئله مستقل و واقع‌گرایانه عمل کنند و همت‌شان مصروف آن است که احساسات و نگرش و شیوهٔ رفتاری‌شان تنظیم‌کننده دو بخش (کودک و والد) باشد. در واقع همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد بالغ، شخصیت کامل انسانی است که سه بخش فوق (کودک، والد و بالغ) در حالت تعادل در آن حضور داشته باشد، در شخصیت مارتین دین و جان کیتینگ بالغ درون همچون روشنفکری که می‌داند باید در جای خود به کودک و در جای خود به والد اهمیت دهد، حضور دارد. همان‌طور که کیتینگ سعی می‌کند

با اندیشه و گفتار خویش، شاگردانش را از پیروی کورکورانه از سنت‌های مدرسه و ضابطه‌های والدینشان باز رهاوند، مارتین هم سعی دارد فرزندش جسپر را طوری تربیت کند که برای پذیرفته شدن در هیچ جمعی، خود را در حصار تقلید و پیروی کورکورانه قرار ندهد. از طرفی تفاوت تعامل رفتار متقابل بین مارتین و جسپر، و جان‌کیتینگ و دانش‌آموزان در این است که چون جسپر از بدو تولد تحت تربیت یک پدر بالغ بوده، رفتار متقابل او نیز در سمت و سوهای بالغانه در حرکت است؛ به همین دلیل دانش‌آموزانی که به تازگی در سن بلوغ، تحت تعلیم یک آموزگار بالغ قرار گرفته‌اند و تا قبل از آن محصور اندیشه‌های والد بوده‌اند، به نسبت، کار دشوارتری نسبت به کسی که در خانه افراد روشنفکر متولد شده پیش رو دارند.

شباهت و تفاوت رفتار متقابل والد در دو رمان

در رمان انجمن شاعران مرده الگوی غالب بر شخصیت والدین دانش‌آموزان ولتون از نوع والد کنترل‌کننده، مستبد و انتقادگر است که این نوع از من والد سعی می‌کند، بدون قید و شرط و مقلدانه از آداب و رسوم و قواعد سنتی اطاعت کند. دقیقاً همان کاری که آقای نولان مدیر مدرسه در برخورد با دانش‌آموزان و پدر نیل در برخورد با نیل انجام می‌داد. به همین دلیل، ارتباط الگوی والد(والدین، مدیر و معلمان مدرسه) با دانش‌آموزان از نوع ارتباط متقاطع است. چرا که هیچ‌یک از دو طرف نمی‌توانند یکدیگر را قانع کنند، پس گفت‌گویی آن‌ها معمولاً نیمه‌تمام می‌ماند و یکی از طرفین یا هر دو عصبانی و آزرده‌خاطر از هم‌کناره می‌گیرند. همچنین ارتباط تعاملی بین والد(از جمله: والدین، مدیر و معلمان) با دانش‌آموزان از نوع والد-کودک است. از دیگر ویژگی‌های آقای نولان و پدر نیل - که در مورد بُعد شخصیتی آن‌ها قبلاً توضیح داده شد - این بود که در روابط اجتماعی نقش دانای کل، عقل کل، همه‌چیزدان و توسری‌زن را بازی می‌کنند. من والد آقای نولان و پدر نیل خود را موظف می‌داند که از حالت من کودک دانش‌آموزان و حتی حالت من بالغ آقای کیتینگ ایراد بگیرد تا با این ایرادگیری و سرزنش‌گری قوا و دوام خود را تثبیت کند. من والد تعبیه‌شده در شخصیت‌های این رمان تا آخر به همین شکل در حالت ایستا، بدون کوچک‌ترین تغییر و تحوّل باقی می‌ماند و حتی بعد از مرگ نیل، پشیمانی و تغییر رویه‌ای در کار مدرسه و مدیر و معلمان ولتون اتفاق نمی‌افتد. حال آنکه در رمان جزء از کل، حالت

شخصیتی والد به وفور دیده می‌شود ولی نوع والد آن مانند رمان انجمن شاعران مرده، سرکوبگر، مستبد و کنترل‌کننده نیست؛ بلکه تا حدود زیادی از نوع والد حمایتگر است و ویژگی‌هایی؛ مانند مراقبت، نگرانی، بخشندگی و آسان‌گیری دارد. مثلاً من والد در تری دین، او را آفتاب‌پرست کرده چرا که در هر جمعی قرار می‌گیرد، به شکل و شمایل آن درمی‌آید ولی همانند شخصیت‌های والد رمان انجمن شاعران مرده خود را مجبور و موظف به انجام ضوابط آن‌ها نمی‌داند، چون تحت تربیت والدین سرکوبگر رشد نکرده است. باورهای والد به او گوشزد شده؛ اما او را در باورهای مرسوم حبس نکرده‌اند و رفتار و اعمالش ناخودآگاه از باورها و آموزه‌هایی که در اثر همجواری با مارتین و یا تحت آموزه‌های تبهکاری هری‌وست فراگرفته، تبعیت می‌کند.

شباهت و تفاوت رفتار متقابل کودک در دو رمان

در هر دو رمان، من کودک بر کنش برخی از شخصیت‌ها غالب است. در رمان انجمن شاعران مرده، که شخصیت‌های اصلی آن، دانش‌آموزان هستند، زائر شخصیتی همه دانش‌آموزان ولتون از جمله: تاد، نیل، چارلی و ناکس، در قالب من کودک است؛ که این کودک بودن بیشتر جنبه تحمیلی دارد تا انتخابی. در حالی که در رمان جزء از کل، من کودک قالب بر شخصیت‌ها از طریق باورهای والد، درونی شده است ولی تحمیلی و اجباری نیست؛ یعنی با به‌روزرسانی اطلاعات والد، امکان تغییر برای آن‌ها فراهم است. یکی از تفاوت‌های کودک‌درون در رمان جزء از کل و انجمن شاعران مرده این است که در رمان جزء از کل، کودک‌درون اغلب شخصیت‌های داستان ناسازگار است؛ ولی در رمان انجمن شاعران مرده کودک‌درون دانش‌آموزان در ابتدای امر سازگار است، ولی بعد از کاشتن بذر کارپه‌دیم در نهادشان، کودک‌درون همه آن‌ها از حالت ایستایی خارج می‌شود و شکلی فکورانه و ناسازگار در برابر اجبار قوانین و سنت‌ها به خود می‌گیرد.

نتیجه

اگرچه دو رمان در دو زبان و دو فضای فرهنگی متفاوت، و در دو کشور مختلف خلق شده‌اند، از منظر تحلیل رفتار متقابل از الگوی مشابهی پیروی می‌کنند. در هر دو رمان سه بعد شخصیت بالغ، والد و کودک وجود دارد و برای هر بعد، حداقل یک نمونه در شخصیت‌های داستان دیده

می‌شود. مثلاً جان کیتینگ، بهترین نمونه برای بُعد بالغ یا آقای نولان بهترین نمونه برای بُعد والد، جسپر بهترین نمونه برای بُعد کودک است و دیگر شخصیت‌ها نیز به همین منوال الگوی یکی از ابعاد شخصیتی مطرح در نظریهٔ اریک برن هستند. مهم‌تر اینکه شخصیت‌های برجسته در دو رمان برگزیده، در سه متغیر خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی از موقعیت و محیط خود تأثیر پذیرفته‌اند و بسته به موقعیت‌های مختلف ایجاد شده، در سه حالت نفسانی (والد، بالغ و کودک) به صورت متقابل تأثیر متفاوتی بر یکدیگر گذاشته‌اند.

همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که بعد شخصیتی والد، نسبت به سایر ابعاد شخصیتی، نمود بیشتری در رفتار شخصیت‌ها داشته است. در رمان جزء از کل، این بعد شخصیتی با مشخصه‌هایی چون: حمایت کردن، انتقاد سازنده، مهربانی و... نمایان شده است. در رمان انجمن شاعران مرده بعد والد بیشتر سرکوب‌گر، سلطه‌جو و سرزنش‌گر است که کودک را مستعمرهٔ خود می‌داند و می‌خواهد سرنوشت و رفتار او را در دست بگیرد تا آرزوهای نزیستهٔ خود را در آیندهٔ او محقق سازد. اضطراب و تعارض که بیش از سایر حالات در رفتار این شخصیت‌ها دیده می‌شود حاکی از مشخصه‌های بعد شخصیتی کودک است. در نتیجه؛ بعد شخصیت کودک در ابتدا در هر دو رمان، آن‌چه را از باورهای والدین تقلید کرده‌اند، در عملکردشان بروزمی‌دهند ولی در اواخر داستان به رگه‌هایی از بیداری و خودآگاهی می‌رسند. در رمان انجمن شاعران مرده نسبت به شخصیت‌های رمان جزء از کل، بعد کودک نسنجیده‌تر و احساسی‌تر رفتار می‌کنند.

بعد شخصیتی کودک در هر دو کتاب با مشخصه‌هایی همچون: ترس، احساسی تصمیم‌گرفتن، مطیع بودن و تأثیرپذیری خود را نشان می‌دهد. تعداد افراد دچار غلبهٔ بعد شخصیتی کودک در رمان انجمن شاعران مرده نسبت به جزء از کل بیشتر است. ویژگی‌ای که در هر دو اثر به صورت مشترک از بُعد کودک در رفتار شخصیت‌ها نمود داشته، ویژگی ترسو بودن است با این تفاوت که در رمان انجمن شاعران مرده بُعد کودک، ترس و ضعفش را بروز می‌دهد ولی در رمان جزء از کل، بُعد کودک شخصیت‌ها سعی در انکار خوف و ترس دارد یا از بروز آن جلوگیری می‌کند. این ترس اغلب ناشی از عوامل بیرونی و محیطی یا نکوهش شدن به سبب سنت‌شکنی و رفتار خلاف عرف است. بعد شخصیتی کودک بیش از سایر ابعاد شخصیتی در رفتارهای متقابل خود، مغلوب ابعاد دیگر شده است. به عبارت بهتر بعد کودک بیش از سایر ابعاد درگیر حالات روحی و روانی

و مکانیزم‌های دفاعی گشته و متأثر از آن‌ها رفتار کرده است. چهارچوب، ساختار، رکن و پیام اصلی هر دو رمان بر غالب‌شدن اندیشه‌های بالغ استوار است که خود مهم‌ترین نقطه تلاقی رمان‌ها با نظریه رفتار متقابل می‌باشد. مهم‌ترین هدف اریک برن از طرح این نظریه نیز تقویت بعد بالغ رفتاری انسان‌ها و بهبود کیفیت روابط میان آن‌هاست. در هر دو رمان به تفکر فردی دعوت و پیروی بی‌چون و چرا و کورکورانه از رفتار و عادات والد تقبیح شده است.

در رمان انجمن شاعران مرده جان کیتنگ دانش‌آموزان خود را به کارپه‌دیم و انتخاب آزادانه دعوت می‌کند و در مان جزء از کل نیز مارتین در تمام داستان‌هایی که در دوران کودکی برای فرزندش می‌خواند او را به گشودگی، آزاداندیشی و رهایی از عوام‌زدگی دعوت می‌کند که این نقطه تلاقی اندیشه‌های بالغ در دو رمان است.

هرچند محور بیشتر رفتارهای شخصیت‌ها در هر دو رمان، بعد شخصیتی والد است و بیشترین کشمکش رفتاری بین بعد والد و کودک واقع می‌گردد، در نهایت بعد شخصیتی بالغ موفق‌تر از سایر ابعاد شخصیتی بر ابعاد دیگر تأثیر می‌گذارد. اکثر رفتارهای متقابل اشخاص، رفتارهایی از نوع متقاطع هستند و رفتارهای مکمل کم‌تر نمود دارند و در ادامه داستان، هنگامی که بعد کودک طیف‌هایی از بعد بالغ را تجربه می‌کند، به تعامل و روابط زاویه‌دار و مضاعف تبدیل می‌شود.

(۱) این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بین‌المللی امام خمینی است.

منابع

- استاجی، ابراهیم؛ صادقی‌منش، علی؛ قادری سهری، هستی (۱۳۹۶). «تحلیل مناسک حافظ نظام اتوکراتیک در سیاست‌نامه نظام‌الملک طوسی با تمرکز بر آرای روان‌شناختی اریک برن». *مطالعات فرهنگی-اجتماعی خراسان*. سال ۱۱، صص ۲۹-۷.
- استوارت، یان و ون جونز (۱۳۹۳). *تحلیل رفتار متقابل*. ترجمه بهمن دادگستر. تهران: نشر دایره.
- برن، اریک (۱۳۹۱). *بازی‌ها*. ترجمه اسماعیل فصیح. تهران: ذهن‌آویز.
- بهرامی، منصور (۱۳۹۴). *مفاهیم تحلیل رفتار متقابل*. تهران: نواندیش.
- تولتز، استیو (۱۳۹۳). *جزء از کل*. ترجمه پیمان خاکسار. تهران: نشر چشمه.

- جیمز، موریل؛ جنگوار، دورتی (۱۳۸۴). برای موفقیت خوشبختی آفریده‌شده/ایم. ترجمه حسن قاسم‌زاده. تهران: شابک.
- حجاجی، عزیز؛ زری فام، حسین (۱۳۹۴). «نقد روانشناختی داستان موسی و شبان از دیدگاه نظریه اریک برن». پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی. شماره ۲۱، صص ۳۲-۱۱.
- حسینی پور، حسین (۱۳۹۳). «بررسی و تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در حکایات کلیله و دمنه و مرزبان نامه براساس نظریه‌ی روانشناسی اریک برن». پایان‌نامه‌دکتری تخصصی. دانشگاه ایلام.
- رستمی، مرضیه (۱۳۹۶). «تحلیل روانشناختی شخصیت‌های سه داستان مثنوی بر اساس نظریه اریک برن». پایان‌نامه کارشناسی/رشد. دانشگاه سلمان فارسی کازرون.
- رضی، احمد؛ حاجتی، سمیه (۱۳۹۱). «تحلیل رفتار متقابل شخصیت‌ها در داستان شیر و گاو از کلیله و دمنه». پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی. شماره ۱ (پیاپی ۱۳)، صص ۵۶-۳۹.
- زری فام، حسین؛ دهقان، علی؛ فرضی، حمیدرضا (۱۳۹۴). «تحلیل رفتار متقابل جنبه والد و بالغ در شخصیت‌های داستانی مثنوی بر اساس نظریات اریک برن». پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت. سال چهارم، شماره ۲، صص ۱۵۲-۱۳۳.
- عبدی، زهرا (۱۴۰۰). «تحلیل رفتاری اسطوره‌های (سیاوش، جمشید، کیخسرو، کیومرث، ایرج) شاهنامه با پیامبران (آدم، یوسف، ابراهیم، سلیمان، عیسی) در قصص قرآنی». پایان‌نامه کارشناسی/رشد. دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی.
- کلاین بام، ان. اچ (۱۳۹۹). انجمن شاعران مرده. ترجمه زهرا طراوتی. تهران: نیماژ.
- مرادی، مهران؛ امین، احمد (۱۳۸۵). «تحلیل روانشناسی شخصیت و زندگی فریدون در شاهنامه». متن پژوهی ادبی. شماره ۲۷، صص ۱۱۳-۹۲.
- هریس، امی ب؛ هریس، تامس آ (۱۳۹۲). ماندن در وضعیت آخر. ترجمه اسماعیل فصیح. تهران: فرهنگ نشر نو.
- هریس، تامس آ (۱۳۹۸). وضعیت آخر. ترجمه مهتاب ویسی. تهران: نشر نیک فرجام.